

ספרות עברית וכללית

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
- פרק ראשון: רומאן ונובלה
- פרק שני: סיפור קצר
- פרק שלישי: דרמה
- פרק רביעי: שירה (שירת ביאליק, שירת אורי צבי גרינברג, שירת ימי הביניים, שירת לאה גולדברג)
- הפרק הראשון (רומאן ונובלה – 32 נקודות) הוא חובה.
- משלושת הפרקים השני, השלישי והרביעי יש לבחור בשני פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – 34 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות
- ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
- (2) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
- לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.
- (3) אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
- (4) שים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בסיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "סיוטה" בראש כל עמוד סיוטה. רישום סיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

השאלות

פרק ראשון — רומאן ונובלה

שים לב: פרק זה הוא חובה.
ענה על אחת מן השאלות 1-4 (32 נקודות).

שים לב: על שאלות 1-2 תוכל לענות גם על פי אחד מן הרומאנים ברשימה שבשאלה 3.

1. באמצעות תיאור חייהם האישיים של בני אדם, המתרחשים בזמן ובמקום מסוימים, יצירות ספרות מעלות שאלות על חיי האדם בכלל (למשל שאלות של זהות, שאלות של ערכים ושל מוסר).
הסבר והדגם קביעה זו. בסס את דברך על עלילת הרומאן או הנובלה שלמדת, על הדמויות ועל היחסים ביניהן.
2. **א.** תאר שניים מן האירועים המרכזיים ברומאן או בנובלה שלמדת, וכתוב באיזה שלב בעלילה אירועים אלה מתרחשים. כיצד אירועים אלה משפיעים על המשך העלילה? נמק והדגם את דברך. (20 נקודות)
ב. כיצד בא ליד ביטוי באחד מן האירועים שכתבת עליהם בסעיף א קונפליקט מרכזי או בעיה העולים ביצירה?
הסבר והדגם את דברך. (12 נקודות)
3. **שים לב:** על שאלה 3 תוכל לענות רק על פי אחד מן הרומאנים ברשימה שלפניך.
סיפור פשוט, עיר קסומה, ספר הדקדוק הפנימי, מר מאני, מקדמות, שירה, חיי נישואים, התגנבות יחידים, זיכרון דברים, והיום איננו כלה, החטא ועונשו, מאדאם בובארי, אנה קארנינה, המשפט, האמן ומרגריטה, אל המגדלור, בית בודנברוק, מאה שנים של בדידות, הקול והזעם, אור באוגוסט, הדבר
הסבר כיצד המשפחה או היעדר המשפחה משפיעים על ההתנהגות של הדמות המרכזית, על מצבה הנפשי ועל גורלה. בסס את דברך על שתי דוגמאות מן הרומאן.
/המשך בעמוד 3/

4. אל תיגע בזמיר / נל הרפר לי

מה הם הערכים המוצגים ברומאן באמצעות נקודת המבט של סקאוט? הסבר כיצד הערכים האלה באים לידי ביטוי בשניים מן האירועים ברומאן.
מהי הביקורת המשתמעת מתיאור אירועים אלה? הסבר והדגם את דבריך.

פרק שני – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 5-9 (לכל שאלה – 17 נקודות).

סיפורים מאת עגנון (בלי הסיפור "הסיף")

5. בסיפורים רבים מאת עגנון מתואר פגם באופי של הדמות המרכזית ו/או מכשול בחייה.
א. תאר את הפגם באופי של הדמות המרכזית ביצירה מאת עגנון שלמדת, ו/או את המכשול בחייה. (7 נקודות)
ב. הסבר אם הדמות המרכזית מודעת לפגם או למכשול בחייה בשלבים שונים ביצירה, וכיצד היא מתמודדת עם פגם או מכשול זה. הדגם את דבריך. (10 נקודות)

סיפורים עבריים (בלי סיפורי עגנון), סיפורים מתורגמים (בלי הסיפור "רעידת אדמה בצ'ילה")

6. תאר קשרים בין הדמות המרכזית בסיפור שלמדת ובין דמות אחרת (או בין דמויות אחרות בסיפור), והסבר את תרומתם להבנת משמעות הסיפור.

הסיף / ש"י עגנון

7. העבודה בגן וקבורת הסיף מעידות על הלך הרוח של המספר.
הסבר והדגם קביעה זו.
תאר את התוצאות של קבורת הסיף בגן, והסבר את תרומתן לבניית משמעות הסיפור.

רעידת אדמה בצ'ילה / היינריך פון קלייסט

8. הסבר והדגם כיצד באים לידי ביטוי בסיפור זה גילויים של רוע ואכזריות מצד אחד וגילויים של הקרבה ואצילות נפש מצד אחר.
מהי התרומה של גילויים אלה לבניית משמעות הנובלה? נמק והדגם את דבריך.

9. סיפור שלא נלמד

לפניך שני סיפורים קצרצרים מאת אלכס אפשטיין,* קרא אותם וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

מפתח נוסף

לאיש אחד היה סוד: הוא היה משכפל את המפתח לדירתו. לפחות פעם בשבוע. בגיל חמישים כבר היו לו מאות מפתחות. הוא החביא אותם בספרים, במעילים, במקפאי. בחלומותיו אף בלע אחדים מהם. בוקר אחד, כשיצא לחנות השכפול, פגש בחדר המדרגות את השכנה ממול. היא סיפרה שהיא נוסעת לקנדה, לבקר את בְּתָהּ, ושאלה אם יהיה מוכן להשקות את הצמחים שלה. הוא כל כך הופתע שמיד ענה, "בשום פנים ואופן לא! כלומר, בשמחה". היא הבטיחה לעבור בערב ולתת לו את המפתח הרזרבי לדירתה. וכך היה. באותו לילה, במיטתו, מאושר כמו בפעם הראשונה, הוא הניח את המפתח שלה על הכרית השנייה.

אושר מסוים

זו אגדה קצרצרה על זוג אחד שהכרתי. הם כה התרחקו זה מזה, עד שערב אחד, רק כדי להגיע מהסלון לחדר השינה, היא הפעילה אפליקציית ניווט. ובפעם אחרת הם התכתבו באתר היכרויות וקבעו להיפגש בחצות, במרפסת. וכבר קרה שנתקלו זה בזו לפנות בוקר, בחדר הילדים, ועמדו שם ביחד כמה רגעים, בלי סיבה מיוחדת, מחזיקים ידיים.

א. הסבר כיצד הניכור והבדידות של הדמויות המרכזיות בסיפור "מפתח נוסף" ובסיפור "אושר מסוים" מעוצבים בכל אחד מן הסיפורים.
(11 נקודות)

ב. האם לדעתך בסיפורים יש תקווה להפגת הניכור והבדידות? הסבר והדגם את דבריך.
בתשובתך התייחס גם לשמותיהם של הסיפורים. (6 נקודות)

* אלכס אפשטיין – סופר ישראלי, יליד ברית המועצות, 1971. זוכה פרס ראש הממשלה לסופרים עבריים (2003 ו-2016). מספרי: **אהובתו של מטפס ההרים** (1999), **לקסם הבא אזדקק לכנפיים** (2012), **יד ראשונה מסופר** (2014).

פרק שלישי – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 10-13 (34 נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"; טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

10. מתח וחשש מפני הצפוי לקרות בונים את חוויית הקריאה בטרגדיות רבות. הסבר והדגם קביעה זו על פי הטרגדיה שלמדת, וכתוב אילו רגשות מעורר בקוראים סיום הטרגדיה.
11. מצב של קלקול ושיבוש הסדר התקין ומאמצי תיקון והשבת הסדר על כנו הם שלבים בעלילת הטרגדיה. תאר שלבים אלה בעלילת הטרגדיה שלמדת, והסבר את תוצאותיהם.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

12. במחזות מודרניים רבים הדמות המרכזית סובלת מבדידות, אף על פי שהיא שייכת למערכת משפחתית או חברתית. תאר את הסיבות לבדידות של דמות מרכזית במחזה המודרני שלמדת, והסבר כיצד היא מתמודדת עם בדידותה.

13. רגשות עזים כמו אהבה, שנאה, קנאה ונקמה מניעים את העלילה של מחזות רבים. מהו הרגש (או הרגשות) המניע את המחזה המודרני שלמדת? הסבר והדגם את דבריך על פי שתי סצנות מן המחזה.

פרק רביעי — שירה

(שירת ביאליק, שירת אורי צבי גרינברג, שירת ימי הביניים, שירת לאה גולדברג)

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 14-27:
 על שאלה אחת משירת ביאליק או על שאלה אחת משירת אורי צבי גרינברג
 (שאלות 14-20),
 ועל שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת לאה גולדברג (שאלות 21-27)
 (לכל שאלה — 17 נקודות).

ענה על אחת מן השאלות 14-20.

שירת ביאליק

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן־הפקר / חיים נחמן ביאליק

לא זכיתי באור מן־הפקר,
 אף לא־בא לי בִּירְשָׁה מאבי,
 כי מסלְעִי וְצוּרִי נִקְרָתִי
 וְחֻצְבִּתִּי מִלְּבָבִי.

נִיצוֹץ אֶחָד בְּצוּר לְבִי מִסְתַּתֵּר,
 נִיצוֹץ קָטָן – אֵךְ כְּלוֹ שְׁלִי הוּא.
 לא שְׁאַלְתִּיו מֵאִישׁ, לא גִּנְבְּתִיו –
 כי מִמֶּנִּי וְבִי הוּא.

וְתַחַת פִּטְשֵׁשׁ צְרוּתִי הַגְּדוֹלוֹת
 כִּי יִתְפַּצֵּץ לְבָבִי, צוּר־עֲוִי,
 זֶה הַנִּיצוֹץ עָף, נָתַן אֶל־עֵינִי,
 וּמֵעֵינִי – לְחֵרוּתִי.

וּמִחֲרוּתִי יִתְמַלֵּט לְלִבְכֶּם,
 וּבְאוֹר אֶשְׁכֶּם הַצִּתִּיו, יִתְעַלֵּם
 וְאֲנֹכִי בְּחֶלְבִי וּבְדָמִי
 אֶת־הַבְּעֵרָה אֲשַׁלֵּם.

תאר את מוטיב הלב בשיר, והסבר את התרומה של מוטיב זה לבניית משמעות השיר.

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

חֲזוּתָהּ, לֶךְ בָּרַח / חיים נחמן ביאליק

„לֶךְ בָּרַח?“ – לֹא-יִבְרַח אִישׁ כְּמוֹנִי!
הַלּוֹךְ בְּלֹאט לְמַדְנִי בְּקָרִי,
גַּם יִבְרַח כֵּן לֹא-לְמַדָּה לְשׁוֹנִי
וּבְקָרְדִם כְּבִד יִפֹּל יְדְבָרִי.

וְאִם-פָּחִי תֵם לָרִיק – לֹא-פִשְׁעִי,
חֲטֹאתֶכֶם הִיא וְשֹׂאוֹ הָעוֹן!
לֹא-מֵצֵא תַחְתּוֹ סֶדֶן פְּטִישִׁי,
קֹרֶדְמִי בָּא בְּעֵץ רָקִבּוֹן.

אֵין דְּבָר! אֲשֵׁלִים עַם-גּוֹרְלִי:
אֶת-כָּלִי אֶקְשֶׁר לַחֲגוּרְתִּי,
וְשִׁכִּיר הַיּוֹם בְּלִי שְׁכָר פֶּעַלִּי
אֲשׁוּבָה לִי בְּלֹאט כְּשֶׁבִּאתִי.

אֶל-נְוִי אֲשׁוּב וְאֶל-עֲמָקָיו
וְאֶכְרֶת בְּרִית עִם שְׁקֵמִי יָעַר;
וְאַתֶּם – אַתֶּם מְסוּס וְרָקִב
וּמַחֲרֵר יִשָּׂא כָלְכֶם סָעַר.

א. האם לדעתך שיר זה הוא שיר מחאה? הסבר והדגם את דבריך. (12 נקודות)

ב. האם לדעתך היחסים המתוארים בשיר בין הדובר ובין החברה יכולים להיות רלוונטיים גם

ליחסים בין מנהיג ובין ציבור בימינו? נמק והדגם את דבריך. (5 נקודות)

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ואם יִשְׁאַל הַמֶּלֶאךָ / חיים נחמן ביאליק

בית 1 בְּנִי, נִשְׁמָתְךָ אֵיךְ? –

„שׁוּט בְּעוֹלָם, בְּקִשְׁנָה, מִלֵּאכִי!
יֵשׁ בְּעוֹלָם כֶּסֶף שְׁאֵנָה, מִקֵּף חוֹמַת יַעֲרִים,
וְלִכְפֹּר רִקִּיעַ תְּכֵלֶת, בְּלִי מִצְרִים רִקִּיעַ,
וְלִרְקִיעַ הַתְּכֵלֶת בַּת-יְחִידָה בְּאֻמָּצֵה:
עַב יְחִידָה, לְבָנָה וְקִטְנָה.
וּבִצְהָרֵי יוֹם קִיץ בְּדָד שְׁחַק-שֵׁם יֶלֶד,
יֶלֶד עֲזוּב לְנַפְשׁוֹ, רֶךְ וְיָחִיד וְחוֹלָם –
וְאֲנִי הוּא הַיֶּלֶד, מִלֵּאכִי.
פַּעַם אַחַת הִתְעַלֵּף כָּל-הָעוֹלָם וַיִּשְׁתַּק,
וְשָׁמַי עֵינֵי הַיֶּלֶד הִשְׁמִימָה נִמְשָׁכוֹ,
וַיִּרְאֶנָּה, הַיְחִידָה, הַזִּכָּה, הַבְּרוּרָה,
וְנִפְשׁוֹ יִצְאָה בְּרֹאוֹתוֹ, כְּצֹאת יוֹנָה מִשׁוֹבָכָה,
אֶל הָעֵב הַנִּחְמָדָה.”

– וְתַמּוּג? –

בית 2 „גַּם-שְׁמִשׁ יֵשׁ בְּעוֹלָם, מִלֵּאכִי!

אֶת-נִשְׁמָתִי הַצִּילָה קֶרֶן פֹּז רַחֲמָנִיָּה,
וְעַל-כִּנְפֵי הַזֶּהָר יָמִים רַבִּים פָּוָה
כְּצַפְרֵת לְבָנָה;

פַּעַם רָכְבָּה בְּבֶקֶר עַל-גַּב קֶרֶן הַזֶּהָב,
הַלוֹף הֶלְכָה לְבִקֵּשׁ פְּגִינַת טַל בֵּין הַדָּשָׁאִים,
וְדַמְעָה זָכָה וְתַמָּה אִזּוּ עַל-לִחָי רַעְדָה,
וְתוֹדַעַת הַקֶּרֶן וְנִשְׁמָתִי צָנְחָה –
וְתִשְׁתַּקַּע בְּדַמְעָה.”

– וְתִיבֵשׁ? –

בית 3 „לֹא, כִּי נִשְׁרָה עַל-דָּף גִּמְרָא קְדוֹשָׁה.

גִּמְרָא הִיְתָה לְזִקְנֵי שְׁעִירַת גּוֹיִלִים וּמַעֲוָכָה,
וּבְכֶרֶסָה – שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת שֶׁל-זִקְנֵי הַלֵּבָן,
חוֹטֵי צִיצִיּוֹת פְּסוּלוֹת שֶׁל-טְלִיתוֹ הַקִּטְנָה
וְסִמְנִים שֶׁל-הֶרְבֵּה טְפוֹת חֶלֶב וְשִׁעוֹה,
וּבְגִמְרָא הַזֹּאת, בְּמַעַי אוֹתִיּוֹת מִתּוֹת
בְּדָד פֶּרֶפְרָה נִשְׁמָתִי.”

– וְתַחֲנֹק? –

בית 4 „לֹא, פֶּרֶפְרָה וְתִשְׁוֹרֵר, מִלֵּאכִי!

בְּאוֹתִיּוֹת הַמִּתּוֹת שִׁירֵי חַיִּים הַקְרוּ,
וּבְאֲרוֹן סִפְרֵי זִקְנֵי מַתִּי עוֹלָם נִזְדַּעְזְעוּ.
שׁוֹנִים הָיוּ הַשִּׁירִים: עַל-עַב קִטְנָה וּבִהִירָה,
עַלִי קֶרֶן הַזֶּהָב וְעַלִי דַמְעָה מְזוּהִירָה,
עַלִי צִיצִיּוֹת פְּסוּלוֹת וְעַלִי טְפוֹת שֶׁל-שִׁעוֹה –
אֶף שִׁיר אֶחָד לֹא יָדָעָה – שִׁיר עֲלוּמִים וְאַהֲבָה.
וְתֵכֶל לְצֹאתָ, וְתִהְיֶמָה, וְלֹא-מִצְאָה תִנְחוּמִין,
וְתִתְעַלֵּף עַד-כְּלוֹתָהּ, וְיִהְיֶה צֶרֶף עַד-מָוֶת.
פַּעַם אַחַת פָּקַדְתִּי אֶת-גִּמְרָתִי הַבְּלָה –
וְהִנֵּה פֶרֶחָה מִתּוֹכָה נִשְׁמָתִי.”

בית 5 וְעִדִּין הִיא טָסָה וּמִשׁוּטְטָה בְּעוֹלָם,

מִשׁוּטְטָה וְתוֹעָה וְאֵינָה מוֹצֵאת תִּנְחוּמִין;
וּבְלִילוֹת הַצְּנוּעִים שְׁבַתְחֵלֶת כָּל-חֹדֶשׁ,
בְּהַתְפַּלֵּל הָעוֹלָם עַלִי פְּגִימַת הַלְבָּנָה,
הִיא מִתְרַפָּקָה בְּכִנְפָּה עַלִי שַׁעַר הָאֲהֲבָה,
מִתְרַפָּקָה, דּוֹפְקָה וּבּוֹכִיָּה בְּחֻשָּׁאִי,
וּמִתְפַּלֵּלָה עַל-הָאֲהֲבָה.”

תאר את עולמו הפנימי של המשורר על פי בית 4 ועל פי בית 5 בשיר.

הסבר שניים מן האמצעים הרטוריים שבאמצעותם עולם זה מעוצב בשיר.

שירת אורי צבי גרינברג

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שִׁיר נֶס הַשִּׁיר / אורי צבי גרינברג

כל שִׁיר אֲמַתִּי – הוא נֶס:
הוא פְּתִיחַת הַשַּׁעַר וְהַפְּשָׁלַת הַוִּילּוֹן:
מְשִׁיב רִיחוֹת הַנִּיחוּחַ מִן הַשָּׂדֶה הָאֲבוֹד:
מֵאֲבֵי הַנַּחַל וּמִנֶּפֶשׁ הַבָּאָר וְהַקִּילּוֹן:
לְשֵׁם עֲפוֹת צִפְרִים בְּעֵינֵים סְגוּרוֹת:
כָּנֹף לַמָּטָה וְכָנֹף לָרוֹם –

הִילָדוֹת הֵיא מַעְבֵּר מִזֶּה שֶׁל הַתְּהוֹם:
הַשְּׁמֶשׁ עוֹלָה שָׁם כְּלָב הַלְּבָבוֹת הַקּוֹרְנִים
בְּשֶׁאֶגֶת כְּסוּפָם לַמַּעֲלָה מִן חֲלוֹם.

אֲנִי מִמֶּשֶׁשׁ אֶת הָעֲנָפִים וְגִזְעֵי הָעֵצִים הַחֲמִים
אֶת הָרָגְלִים הַדְּקוֹת שֶׁל אֵילוֹת הַשָּׂדֶה
וְאֶת גּוֹפֶן,
וְאַחֲרֵי צִפּוֹר מְדַדֶּה־שֵׁם גַּם אֲנִי מְדַדֶּה.

הָאֵם אֵינָנָה, לֹא אֲדַע מְקוֹם עֲפָרָה
אֵךְ טְבוּעָה הִיא בְּמַהוּתִי בְּכֶסֶף שִׁיבְתָּה וְתַמַּת הַנְּעִרָה.
וְשִׁיר הָעָרֶשׁ עַל גְּדֵי הַזֶּהָב
שֶׁנִּסְעָה לְסַחֵר מְגִדִּים
צְמוּקִים וְשִׁקְדִים וּוְרָדִים
הוֹמָה בְּלֵב כְּכִנְרֵת־נְגוּנָיו שֶׁל הָאֵב.
אֲנִי אוֹהֵב הַמֶּאֱכָלִים וְהַבְּשָׂמִים שֶׁהוּא אֹהֵב
וְכוֹאֵב כָּאֵב גְּלוּת הַשְּׂכִינָה אֲשֶׁר הוּא כָּאֵב.

כיצד באות לידי ביטוי בשיר כולו "פתיחת השער והפשלת הווילון" (בית ראשון)? הסבר והדגם את דבריך.

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שיר אמי והנחל / אורי צבי גרינברג

ואולי אל הנחל ההוא מימי הנערות
השוטף פי סדנו של העץ הכרות
המלחף את גדרות הזרדים החומים
של גני הפרות שם, תבוא הנערה
אדמת השער, היא אמי.. דמדומים.
ותפשט בגדיה ובכתנת משיה
תרד שם בנחל, אראנה שוחה:
אלהית היא במים נאנה בכחה!
דומיה וניחוח פרות מסביב.
ואני עוד אינני ביקום ואבי
עודו עלם בנוף בית אמו ואביו.

והנה היא עולה מן הנחל.. אמי:
הנערה הברה אדמת השער
בלבנת הבתולים בכתנת משיה
ואין היא רואה את בנה המבגר
העומד ורואה את אמו בעולם
ונערה היא בטרם-עתאם, באשיה
נוגה ראשה בערב יום אל גדרות
הזרדים החומים
של גני הפרות,
שנוספה על מתקם מתיקות דמדומים..

הה הכסיף זה הראש והשלג זה הראש
עדי שנכפש בדמו בעפר
שנשפך בידי גוי גרמני באכזר.
והבן לא שלם ואת הבור לא חפר.

הצבעים הם מוטיב מרכזי בשיר זה.

תאר כיצד בא לידי ביטוי מוטיב זה בשיר, והסבר את תרומת המוטיב לבניית משמעות השיר.

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

תַּפְּלָה אַחֲרוֹנָה / אורי צבי גרינברג

הִרְכִּינֵנוּ, אִם רְצוֹנְךָ בְּכָךְ, כְּאִשֶּׁר תִּכְף אֵילָנוֹת
בְּכַבֵּד הַבְּרָכָה הַמְתוּקָה מִתְמוּז עַד תִּשְׁרִי,
כִּי גַם אֲנוּ עֲצִידְךָ עִם יְבוֹל הַיְּגוֹנִים הַכָּבֵד;
אֲךָ אַל נָא תַעֲקֹרְנוּ מִשְׁרֵשׁ זֶה הָאֲדָמָה,
כִּי בְּחֲרָנוּ לְהִיּוֹת בָּהּ כְּמוֹ שִׁשְׁתֵּלֶת אוֹתָנוּ
בְּעִגּוּל הַיָּמִים וְהַלִּילוֹת.

אִם גָּזַר הוּא מִפִּיד: בֶּל יִגַּע מִצְחָנוּ בְּגִבְהוֹת
וְלֹא נַעֲפִיל עַל שְׁלָבִים בְּסֶלֶם הַזֶּהָב בְּחִזּוֹן –
תִּנְּנוּ וְנִכְרָה בְּרִית עִם אֲדָמַתְךָ הַחַיָּה
בְּעֶמְק־הָאָדָם הַיָּפָה,
וּבְלוֹחַ חַיֵּינוּ מִחַה שְׁלוֹשׁ אוֹתִיּוֹת: מָוֶת.

הסבר מהי הבקשה שהדובר בשיר מבקש מן האל, והדגם את דבריך.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא / אורי צבי גרינברג

<p>בית 1</p> <p>שְׁשֶׁה מְלִיוֹנִים כּוֹסוֹת אֱלֹהֵינוּ בְּדָם תַּחַת יָיִן.
שְׁשֶׁה מְלִיוֹנִים בְּיַי־חֲרִיךְ, כִּי הֵנָּם בְּמֵתִים.</p>	<p>בית 7</p> <p>הֵם הָיוּ סִבְלָנִים וְרָצוּ לְחִכּוֹת לוֹ,
אֲבָל הַגּוֹיִים לֹא נָתְנוּ לְחִכּוֹת.</p>
<p>בית 2</p> <p>לֹא יָבוֹא אֱלֹהֵינוּ לְפָקֵד גְּנוּיָהֶם,
שֶׁם יוֹשְׁבֵים הַמְרָצָחִים;
וְיָדוּ לֹא תִגַּע בְּכַפּוֹת הַמִּנְעוּל.</p>	<p>בית 8</p> <p>הוא נִשְׁאָר עַל קִבְרָם: הַיְּהוּדִי הַיְּחִיד
לְבִלְתִּי מִרְמָה.. כְּאִמְרַת הַגּוֹיִים,
כִּי אֵינָנו גּוֹף חַי מִבְּשָׂר וּמֵדָם.</p>
<p>בית 3</p> <p>לֹא יָבוֹא אֱלֹהֵינוּ לְטַעַם מִכּוֹסוֹת
בְּהֵן דָּם תַּחַת יַיִ"שׁ לְסַעוּדַת הַגּוֹיִים.</p>	<p>בית 9</p> <p>שֶׁם יֵשֵׁב לוֹ בְּדָד, שֶׁם יֵשֵׁב לוֹ יָדָם
יוֹמָם וְלַיִל בְּאֶבְלוֹ סָחוֹר סָחוֹר,
חֲרָף וְקִיץ, גֶּשֶׁם וּכְפֹר.</p>
<p>בית 4</p> <p>יֶרֶחַ שֶׁל פֶּסַח וּשְׂדֵה כּוֹכְבִים..
דּוּמִיָּה, דּוּמִיָּה — —</p>	<p>בית 10</p> <p>לֹא יִקְצֹף עָלָיו גּוֹי, לֹא יִנְבַּח עָלָיו כָּלֵב,
כִּי אֵינָנו גּוֹף חַי מִבְּשָׂר וּמֵדָם.</p>
<p>בית 5</p> <p>אֲפֹלוּ בְּחִלּוֹם לֹא אֶקְלַע אֱלֹהֵינוּ!
צָרִיךְ לַעֲבֹר יָם אֲפֹלוּ בְּחִלּוֹם — —</p>	<p>בית 11</p> <p>הוא רוֹחֲנוּ בִלְבָד, הוא הַדּוֹי לֹלֵא דְמוֹת,
תַּחֲתֵיו גּוֹלְלִים: מְרַחֲקִים-מְרַחֲקִים
וְזַעֲמִים חֲנוּקִים:</p>
<p>בית 6</p> <p>הוא נִשְׁאָר עַל קִבְרוֹת־יְהוּדִי־בְּכָאֲבָם:
הֵם אֲהַבּוּהוּ וְהוּא אֲהָבָם.</p>	<p>בית 12</p> <p>כִּי לֹלֵא תִנְחוּמִים
כִּי לֹלֵא שְׁלוּמִים — —</p>

הסבר והדגם כיצד אֲבָל ואובדן באים לידי ביטוי בשיר זה.

ענה על אחת מן השאלות 21-27.

שירת ימי הביניים

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א- ב שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים כנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, בצפירים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב יי נהרו!

א. בכל בתי השיר מופיעים פעלים בלשון ציווי (דעי, קומי, צאי וכדומה).

הסבר את התפקיד של פועלי הציווי בשיר ואת תרומתם לבניית משמעותו. (11 נקודות)

ב. הסבר והדגם על פי השיר שניים מן המושגים האלה: צימוד, שיבוץ, רשות לנשמת.

(6 נקודות)

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שחי לאל / שלמה אבן-גבירול

שחי לאל, יחידה החכמה, / ורוצי לעבד אותו באימה.
לעולמך פני לילה ויומך, / ולמה תרדפי הבל ולמה?
משולה את בחיותך לאל חי, / אשר נעלם כמו את נעלמה.
הלא אם יוצרך טהור ונקי – / דעי כי כן טהורה את ותמה.
חסין ישא שחקים על זרועו – / כמו תשא גויה נאלמה.
זמירות קדמי, נפשי, לצורך / אשר לא שם דמותך באדמה
קרבי, ברכו תמיד לצורכם / אשר לשמו תהיל כל נשמה!

א. פרש את שני בתי הסיום בשיר, והסבר את הקשר שלהם לבתים 3-5. (11 נקודות)

ב. הסבר והדגם על פי השיר שניים מן המושגים האלה: צימוד, שיבוץ, רשות לנשמת.

(6 נקודות)

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

טָרָם הַיּוֹתִי / שלמה אבן-גבירול

טָרָם הַיּוֹתִי חֲסִדָּךְ בָּאֲנִי, / הַשֵּׁם לֵישׁ אֵין וְהַמְצִיאֲנִי.
 מִי הוּא אֲשֶׁר רָקַם תְּמוּנָתִי? וּמִי / עֲצָמִי בְּכוֹר יִצְקִי וְהַקְפִּיאֲנִי?
 מִי הוּא אֲשֶׁר נָפַח נְשָׁמָה בִּי? וּמִי / בִּטָּן שְׂאוֹל פָּתַח וְהוֹצִיאֲנִי?
 מִי נִהְגֵּנִי מִנְעוּרִי עַד הַלֵּם? / מִי לְמַדֵּנִי בֵּין וְהַפְּלִיאֲנִי?
 אֲמָנָם אֲנִי חֹמֶר בְּקֶרֶב יָדְךָ / אֶתָּה עֲשִׂיתָנִי, אֲמַת, לֹא אֲנִי.
 אוֹדָה עָלֶי פִשְׁעִי וְלֹא אִמַּר לְךָ, / כִּי הָעֲרִים נָחַשׁ וְהַשִּׂיאֲנִי.
 אֵיכָה אֶכְחַד מִמֶּךָ חֲטָאִי? הֲלֹא / טָרָם הַיּוֹתִי חֲסִדָּךְ בָּאֲנִי!

בשיר זה מתוארים שלבים ביצירת האדם.

הצג את השלבים האלה, והסבר את תפיסת העולם העולה מתיאור זה.

שירת לאה גולדברג

24. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

האַמָּנֶם עוֹד יִבּוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהּ וּבְחֶסֶד / לאה גולדברג

האַמָּנֶם עוֹד יִבּוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהּ וּבְחֶסֶד,
וּתְלִכִי בַּשָּׂדֶה, וּתְלִכִי בּוֹ כְּהֶלֶךְ הַתֶּם,
וּמִחֲשׂוֹף כַּף־רִגְלָךְ יִלְטֹף בְּעָלִי הָאֶסְפָּסֶת,
אוֹ שְׁלִפִי־שִׁבְלִים יִדְקְרוּךְ וְתִמְתֵּק דְּקִירָתָם.

אוֹ מָטָר יִשְׁיַנֵּךְ בַּעֲדַת טְפוֹתָיו הַדּוֹפְקָת
עַל כְּתֻפֵּיךְ, חֲזוֹף, צִנּוֹרֶךְ, וְרֹאשְׁךָ רֵעֵנָה.
וּתְלִכִי בַּשָּׂדֶה הָרֹטֵב וְרֹחֵב בְּךָ הַשֶּׁקֶט
כְּאוֹר בְּשׁוּלֵי הָעֵנָה.

וְנִשְׁמַתְךָ אֶת רִיחוֹ שֶׁל הַתָּלֶם נוֹשֵׁם וְרוֹגֵעַ,
וְרֹאֵת אֶת הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאֵי־הַשְּׁלִילִית הַזֹּהֶב,
וּפְשׁוּטִים הַדְּבָרִים וְחַיִּים, וּמִתֵּר בָּם לְגִגּוֹעַ,
וּמִתֵּר, וּמִתֵּר לְאַהֲבָה.

אֶת תְּלִכִי בַּשָּׂדֶה. לְבַדְּךָ, לֹא נִצְרָכָת בְּלֶהֱט
הַשְּׂרָפוֹת, בְּדָרְכִים שְׁסֻמְרוּ מֵאִמָּה וּמִדָּם.
וּבִישׁוּר־לֵכָב שׁוֹב תִּהְיִי עֲנֹה וְנִכְנָעַת
כְּאֶחָד הַדְּשָׁאִים, כְּאֶחָד הָאָדָם.

וּפְשׁוּטִים הַדְּבָרִים וְחַיִּים, וּמִתֵּר בָּם לְגִגּוֹעַ [...]

כיצד משאלת לב זו באה לידי ביטוי בשיר?

בתשובתך הסבר גם שניים מן האמצעים הרטוריים המסייעים להביע משאלה זו.

25. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אָרֹן / לאה גולדברג

כָּאֵן לֹא אֶשְׁמַע אֶת קוֹל הַקּוֹקֵיָה.
כָּאֵן לֹא יַחְבֹּשׁ הָעֵץ מִצְנַפֶּת שְׁלֵג,
אָבֵל בְּצֵל הָאֲרָנִים הָאֵלֶּה
כָּל יְלֻדוֹתַי שֶׁקָּמָה לְתַחֲיָה.

צִלְצוֹל הַמְחֻטִּים: הִיָּה הִיָּה —
אֶקְרָא מוֹלְדֹת לְמַרְחֵב־הַשְּׁלֵג,
לְקַרֵּחַ יִרְקָרֵק כּוֹבֵל־הַפֶּלֶג,
לְלִשׁוֹן הַשִּׁיר בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה.

אוֹלֵי רֵק צִפְרֵי־מָסַע יוֹדְעוֹת —
כְּשֶׁהֵן תְּלוּיוֹת בֵּין אֶרֶץ וְשָׁמַיִם —
אֶת זֶה הַכָּאֵב שֶׁל שְׁתֵּי הַמוֹלְדוֹת.

אֲתֶכֶם אָנִי נִשְׁתַּלְתִּי פְּעָמִים,
אֲתֶכֶם אָנִי צִמְחָתִי, אֲרָנִים,
וְשִׁרְשִׁי בְּשִׁנֵּי נוֹפִים שׁוֹנִים.

בשיר מוצגים הקשיים של המשוררת בעקבות ההגירה לארץ.

על פי השיר, תאר קשיים אלה, והסבר את הפתרון שמצאה המשוררת לקשיי ההגירה שלה.

26. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הסתכלות בדבורה / לאה גולדברג

א	ב
ברבוע חלון מואר —	בשמש היא היתה עלה זהב נופל,
על שמשה, מבחין,	בפרח היא היתה טפה של דבש אפל,
צללית של דבורה	ואגל טל בנחיל של כוכבים —
כמעט אין לראות את כנפיה.	ופה היא צל.
הפוכה.	מלה אחת של שיר בנחיל המצלצל,
גוף צר.	בשורת רצון נמרץ בתוך שרב עצל,
שש רגלים דקות —	תנועת האור באפר דמדומים —
בגלוי עירם,	ופה היא צל.
באיום מכער	
זוחלת דבורה.	ג
איך נכתיר אותה בדברי שירה?	מדבשך? מי יזכר את דבשך?
איך נשיר ומה?	הוא שם, הרחק, בפורת.
יבוא ילד קטן ויאמר:	כאן, בשמשה מוארה, גופך, ראשך —
המלכה עירמה.	כלך עקץ, שנאה אין-אונים עלובה ועורת.
	הפחד הורג.
	השמרי לבשך.

באמצעות ההסתכלות בדבורה המשוררת מבקשת לתאר מציאות מורכבת ורבת פנים.

הסבר והדגם קביעה זו על פי שלושת בתי השיר.

27. לפניך סונט ב, מתוך מחזור הסונטים "שירי אהבה מספר עתיק" מאת לאה גולדברג (המתחיל במילים "ולא היה בינינו אלא זהר"), קרא אותו וענה על השאלה שאחריו.

ולא היה בינינו אלא זהר
ענו של השכמה ברחוב כפרי
ולבלובו של גן בטרח פרי
בלבן תפרחתו יפת התאר.

ומה מאד צחקה באמרי
כי אל השחר הענן כורד
אקרב ואקטפנו למזכרת
ואשמרנו בין דפי ספרי.

את זרועה נשאת, התזכר?
והנידות את ענף תפוח,
ועל ראשי ירד מטר צחר.

מאחורי גבה הכפר נעור,
החלונות נצטלצלו עם רוח –
ולא היה בינינו אלא אור.

פרש את הבית השני בשיר, והסבר את תפקידו בבניית משמעות השיר.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך